

СТОРІНКИ З МИНУЛОГО

Липень
2024 р.

видання дрогобицьких краєзнавців Число 7 (27)

НАША ДУМА – НАША ПІСНЯ Зберігаймо нашу народну традицію (мовою оригіналу)

В народній традиції зберігається своєрідна духовна і матеріальна культура українського народу. Релігійні вірування, звичаї й обряди, рідна мова, пісні, рідна історія, ноша, предмети щоденного вжитку, – це все свідки творчих зусиль минулих поколінь, що становлять спадщину по наших предках. Традиція творить душу цілого народу та надає йому своєрідний, відмінний від інших характер. **Народ, що береже пильно свою народну традицію, ніколи не загине.**

Давній, довготривалій традиції протиставляється скороминуча і змінлива мода. Мода є характеристична передусім для міського населення, яке затратило свою народну традицію і старається взоруватися на чужих зразках. Така мода є на одяг, танки, співи і т. п.

Наша стародавня українська культура є така багата і своєрідна, що чужинці не раз висловлюються про неї з великим подивом і захопленням. Та, на жаль, сьогодні, під час бурхливої воєнної хуртовини, живого головокружного темпа життя, твердої боротьби за хліб наша давня народна традиція починає поволі зникати і на селі. Великий вплив сільського населення до міста є причиною того, що до народного побуту втискаються щораз більше нові, модні елементи. Цей шкідливий вплив міста слідний перш усього в народному одязі. Пригляньмося, як це виглядає.

Народний одяг і типи Галичини та Буковини, 1910-ті рр.

Одяг – це один із виявів мистецького смаку даного загалу, який витворюється під впливом життєвих умовин природного довкілля й народного темпераменту. Це один із виявів самочинного шукання краси та її великого розуміння і приношення до щоденних потреб. Наш народний одяг – один із кращих одя-

гів у світі. Це горда пам'ятка дуже давньої нашої високої культури, що, напевно, заховала ще не одно з княжих часів.

Однак, наше селянство починає забувати свою прегарну народну традицію для хвилиної, вічно змінливої моди. Подобається чомусь більше чуже, хоча погане. Закидають і своєрідну ношу, багату на вишивки, мовляв, що це так наші бабуні ходили, і заступають її міською тандитою.

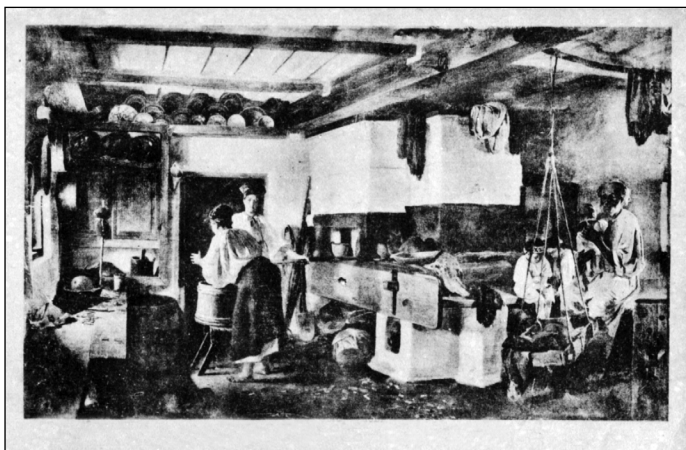
Де ж поділися наші гарно вишивані сорочки, вовняні великі квітчасті хустки, в яких так любувалося колись наше сільське жіноцтво? Чому чоловіки замість гарно вишиваної льняної сорочки з гарасівкою (червоною стрічкою) носять погано вшитий сурдут і модний яскравий крават? Чи тому, що воно модне і «панське»?

Властиво вся наша народна ноша є, але її зберігають у скринях, соромлячись носити, бо ж то вже старосвітське. Безперечно, що може вона і в дечому не відповідає сучасній хвилині часу, тож можна її, однак, дещо змінити, упростити і по-мистецьки приновити до своїх теперішніх умовин і потреб, але в душі і характері народного творчого мистецтва даної околиці. Нашим обов'язком є берегти старосвітський одяг і бодай у святкові дні, на концертні виступи і празники його одягати. Тим тільки покажемо нашу високу культуру і добрий смак.

Крім народного одягу зникає теж наша давня хатня обстановка. Вже рідко зустрічаються вишивані рушники, настільники, ліжники, верети, випереджують їх інші, іноді дуже лихі речі з тандитного матеріалу, які цілковито затрачують і псують гарний характер української хати. Враз із хатньою обстановкою зникають і своєрідні предмети домашнього вжитку, між іншим і гон-

Галицькі народні типи.
Худ. І. Томасевич. Видавництво
Г. Гануляка. Львів, 1912 р.

«Баби печуть хліб». Худ. П.Мартинівич.
Видавниче товариство «Друкаръ», Київ.
«Галицька накладня», Коломия, 1910-ті рр.

чарський посуд. Люди наші радо купують скляний чи бляшаний посуд по містах. Цей рід посуду на селі не має такого широкого практичного примінення, як наші давні горшки, глечики, миски з традиційним мисником у хаті.

Наша народна гончарська творчість є така багата і цінна в своїх формах і декоративності, що ми повинні тільки нею послуговуватися і в цей спосіб дати можливість розвиватися далі рідному гончарському промислові, який у нас є на дуже високому мистецькому рівні.

Подібне явище стрічаємо в ділянці духовної культури. Пісня і її роль в житті народу найкраще віддзеркалює його душу й культуру. Наш український нарід завжди був співучий і веселої вдачі, хоч переходив у поході сторіч різні тяжкі лихоліття. Усна традиція є дуже цінним дорібком і надбанням українського народу. Вона підтримує національну свідомість, плекає історичну традицію і має велике виховне значення для майбутніх поколінь.

В українських народних піснях віддзеркалюється ціла історія українського народу, сліди княжих і козацьких часів, турецька неволя і панщизняне лихоліття.

Та, на жаль, ми не вміємо зберігати й дорожити цією нашою духовною традицією. Ми чомусь сьогодні радше любуємося в різних модних, легких чужих піснях, далеких від нашого способу життя і його настрою. Всі наші пісні, гаївки й обрядові пісні повинні не раз увійти у програму народних свят і концертів. Враз із піснями зникають по селах і наші народні танки, як козачок, коломийка і т. п., – також один із проявів духовної творчості нашого народу. Де ж шукати причини, що такі цінні пам'ятки нашої славної бувальщини зникають? Справді, живемо в часі великих політичних і суспільних перемін, серед яких тяжко є задержати рівновагу життя. Але все ж таки ми повинні своєю духовною наставою протиставитися цьому. Повинні ми вміти відчувати і розуміти цю чудову мову століть – мову нашої світлої традиції, щоб зберігати і цінити те вічно

творче змагання нашого народного мистецтва.

Міська інтелігенція вже зрозуміла красу і велич української народної культури і дорожить нею. Доказом є цінні досліди вчених та змагання надати український характер нашому одягові, хатній обстановці, збірним виступам, мистецькій творчості. Але не менш визначну роль в зберіганні нашої традиції повинно відіграти село. Воно все було, є і буде самовистачальним у своїй продукції, має свій природний матеріал, як льон, коноплі, вовну, глину й іншу сировину, своїх майстрів – народних мистців, які своєю творчою працею доводять іноді твори своїх рук і уяви на справжнє верхів'я мистецтва. Про це свідчить історія народного мистецтва. Треба тільки хотіти зберігати, шанувати і цінити свою традицію, а не гнатися без застанови за модою.

У зберіганні нашої традиції визначну роль повинно відіграти сільське жіноцтво, організоване в УОТ-ах (Українських окружних товариствах). Воно, мов ті лицарі, повинно гордо стояти на сторожі чистоти української традиції.

Українські типи і краєвиди. Молодиця.
Видавництво «Sztuka». Краків, 1910-ті рр.

З тією метою слід влаштовувати т. зв. день української культури, день народної ноші, там, де є ганчарські центри – день народного ганчарства. Давати концерти з піснями й танками, творити день народної пісні, день народного танку. Відтворювати наші давні народні обряди враз із піснями та цілим народним побутом. Це могли би бути збірні свята в одній окрузі, для кільканадцяти сіл. Якщо так чинно будемо зберігати і плекати народну традицію, то сповняться слова нашого найбільшого Генія Тараса Шевченка:

Наша дума, наша пісня
Не вмере, не загине,
От, де, люди, наша слава,
Слава України!

Катря МАТЕЙКО-БУДЗАН
Газета «Чортківська думка». –
Львів, 5 вересня 1943 р.

ПРО ОЛЕКСУ ДОВБУША

(мовою оригіналу)

Був родом з Печеніжина, син убогого гуцула-комірника Василя Довбуша. Докладна його історія невідома, не знати також напевно, що його пхнуло до очайдушного опришківства. Відомо тільки, що вже в 1738 р., якраз тоді, коли в Україні гуляв зі своїми гайдамаками Верлан, Довбуш зібрав собі добірну ватагу і став нападати на двори, коршми, багатих купців, урядників, відомих з своєї строгости та й на деяких багатих селян, що кривдили бідних. Села Текуче, Ланчин, Уторони, Товмачик, Добротів, Устеріки, Ясенів, Перегінсько, Молотків, Вербіж, Воскресінці, Микуличин – це були головні стежки Довбуша. Скоро став він пострахом жандармів-смоляків, несправедливих панів і жидів, і мрією селян-бідняків, бо пішла чутка, що «від багатих бере, а бідним дає» – і так звичайно було. В Довгополі, біля Жабя, вбив багатого господаря Дідушка, що поклявся зловити Довбуша і віддати в руки влади. У 1744 р. напав на місто Борщів, куди його запросили люди, щоби покарав місцевого жорстокого діди́ча і полковника Константина Злотніцко́го (Довбуш убив Злотніцко́го і його родину). Тоді Довбуш сказав у Борщеві: «Я не прийшов по гроші, але по його душу, аби більше людей не мучив!» Та при всій своїй жорстокості був він і шляхотною вдачею, часто дуже лагідний. Наприклад, раз напав на дім діди́ча Андрія Карпінського біля Коломиї, та пана не застав дома, а пані якраз лежала хора, вродила сина. Отже Довбуш відійшов спокійно, тільки просив, щоб дитину назвали його іменем. Це йому прирекли, та коли минув страх, назвали сина Францішком (це був пізніше польський поет, його пам'ятник є в Коломиї на ринку). Про відвагу й силу Довбуша свідчить те, що раз на горі Стіг оточила його ціла сотня смоляків Пшелуского, та він один оборонився і вирвався з її рук. Ніколи не мав при собі більше, як 30 хлопців, а проти нього висилали військо, не раз і 2000 вояків, та не могли йому дати ради. Мов дух з'являвся нагло і нагло пропадав, щоб з'явитися в іншому місці. Немилосердний су-

проти злих, та лагідний і щедрий супроти безборонних і вбогих, здобув собі вже за життя загальну прихильність народу, а по смерті овіяли його всякими віруваннями-легендами.

Балакають про те, що він раз убив чорта і за те мав ласку від Бога, що не бралася його куля. Оповідують про його численні скарби, поховані по скалах, про його надлюдську силу, про чарівний топір, що десь є в Чорногорі. Також про його смерть різно говорять. Загально вірять, що Довбуш згинув через жінку Степана Дзвінки в Космачі. Інші кажуть, що згинув через те, що вбив Дідушка. Правдою є те, що Довбуш мав якісь порахунки зі Степаном Дзвінкою в Космачі. Мабуть тесть Дзвінки здобув собі чимсь прихильність Довбуша і пожалувався на Степана, що він його чимось скривдив, отже Довбуш хотів пімстити кривду, та сам згинув. Степан застрілив його 24 серпня 1745 р., так що Довбуш жив дуже коротко, а опришкував заледве десять літ.

Олекса Довбуш мав брата Івана (старшого), що спершу сам проводив ватагою, а потім спільно з Олексою. Раз прийшло між ними до сварки й бійки, аж Іван зранив Олексу в ногу і від того Довбуш завжди потім налягав на ногу, про що і в пісні співається:

*Ой, понід гай зелененький
Ходить Довбуш молоденький,
На ніженьку налягає,
Топірем ся підпирає...*

По тій сварці Іван відлучився від Олекси і пішов з частиною ватаги на Бойківщину, де скоро помер. Умираючи, залишив для церкви в Беняві якийсь даток і свій опришківський ніж з таким написом: «Іван Добошук, славний збойник гірський, перед смертю своєю зложив той різак

Довбуш.

Поштова листівка, 1930-ті рр.

у церкві Беняшки». А по другім боці ножа такий напис: «Від того різака погіб з руки Добошчака...», а далі затерте.

По смерті Довбуша опришківство ще довго не переводилося (відомі ватаги Василя Баюрака, Івана Бойчука та інші), однак воно набирало щораз більше розбишацьких прикмет. Цілковито викорінила опришківство щойно австрійська влада в роках 1772 – 1820.

Про Довбуша й опришків не забув нарід і досі. Пригадують поколінням його імя верхи гір (Добошанка), потоки, комори й великі скелі, названі його іменем. Пригадують старі малим, співаючи пісні й кажучи казки про Довбуша. Навіть письменники беруть Довбуша за тему своїх творів (напр. Ю.Федькович написав драму й поему про Довбуша). І певно, що буде він жити в народній пам'яті ще довго-довго, бо, мабуть, ніколи не перестануть мріяти про силу й відвагу, справедливість і добро, а Довбуш є в уяві народу втіленням цих чеснот. Як же ж було насправду і як розумово оцінити нам увесь опришківський рух, і, зокрема, й Довбуша?

Про галицьких повстанців з XV й XVII віку можемо сказати, що вони, чи там їх провідники, мали більше або менше ясну думку про ціль своїх змагань. Ідучи разом з Молдавією, чи потім ідучи назустріч Хмельницькому, вони організувались в поважну силу (від 10 до 20 тисяч люда!), що могла заважити в правильній боротьбі з противником. Отже й мету свою розуміли політично, і національно й соціально. Та вже про опришків з XVIII століття і про самого Довбуша годі сказати щось інше, як те, що нападами на двори й коршми думали змінити долю народу... Їх задуми мусіли бути дуже скромні, як скромні були їх сили... Долі народу вони не змінили, хіба може хвилюво пострахом впливали на те, що деякі пани лагідніли

Довбуш. Худ. Ю. Крайківський.

«Українське видавництво». Краків, 1941 – 1944 рр.

й змінювали свою поведінку супроти людей. А так, назагал, то їх способів боротьби не можна брати за взірець нікому, бо такі способи згори засуджені на невдачу. Щонайбільше – опришки можуть бути доказом буйності й особистої відваги деяких тодішніх людей, – та новітні досвіди показали, що така відвага не є пожадана і навіть кари гідна, коли йде одинцем, наосліп і на певну загибель. Це не відвага – лише розпука, а розпука є звичайно злим дорадником.

«Ілюстрований календар». – Львів, 1937 р., С. 49-51.

МОЯ ОСТАННЯ РОЗМОВА З ІВАНОМ ФРАНКОМ (мовою оригіналу)

«Багато розказувати, та мало слухати» – говорять звичайно наші люди, як мають щось цікаве.

Так і в мене сьогодні – «багато писати, та мало читати». Але що ж пороблю. Давно приобіцяв, що напишу, та колись таки написати треба. Мудре воно чи не мудре, а все одно мушу написати, бо ж пообіцяв, ще й слово дав, що скажу чи напишу.

Зачну з кінця.

В 1911 – 1914 рр. я редагував «Учителя», орган Українського Педагогічного Товариства у

Львові. Я жив далеко на провінції, в глухому подільському селі, на посаді народнього вчителя та редагував журнал, що виходив у Львові. Згадую на цьому місці про це тому, щоб сучасне покоління зрозуміло поглядом, якими шляхами та як «нормально» розвивалася наша національна культура.

Часопис виходив у Львові, а «редактор» жив у глухому селі, 250 км від Львова. Та й мусіла ж це бути неабияка «редакція». Варто б сьо-

годні побачити. Досить, що журнал виходив, а національна українська педагогія «росла», як на дріжджах. Згадую про це по літах з малим жартом, бо життя жартувало з нашим народом так цілі сотні літ.

Як «редактор» педагогічного журналу, я познайомився з Іваном Франком та запросив його до співпраці в «Учителі». Я не знав, що Франко в той час був уже поважно хорий, не міг працювати та що ні один наш тодішній журнал не міг користати з праці хворого письменника.

Франка дуже це боліло, тому він, мабуть, радо прийняв запитання до співпраці в «Учителі». Небагато він написав для «Учителя», а те, що написав, не принесло ні йому слави, ні органі популярності. Праці на сторінках «Учителя» були, мабуть, останнім друкованим словом Івана Франка.

У 1913 році припало 40-ліття літературної праці Івана Франка. Цей момент відзначила вся наша тодішня преса окремими статтями, призначеними оглядові 40-літньої літературної та громадської праці ювілята. Написав і я три огляди: два з них появилися на сторінках «Учителя», а третій надрукувало «Учительське Слово». Всі статті про себе Франко читав пильно; читав і мої та був з них, як мені це сам сказав, дуже вдоволений. Із-за цих статей мав поет для мене нескривану пошану та симпатію. А може мені тільки так здавалося? Не знаю!

Десь так у місяці квітні чи травні 1913 року я зустрівся з Франком в книгарні Шевченка у Львові. Ми щиро привіталися та забалакали про всячину. Зійшла мова й на 40-ліття літературної та громадської праці ювілята. Франко висловив мені своє щире признание за ювілейні статті про нього та був дуже вдоволений. При цьому він сказав, що через ціле життя вірив, що серед народнього вчителства найде повне зрозуміння. Він щасливий, що не помилився!

При прощанні сказав до мене: «Маю до Вас прохання. Пообіцяйте мені, що сповните його».

Я пообіцяв та дав слово, що зроблю для великого письменника все, що тільки зможу.

Франко подякував мені, подумав і сказав: «Слухайте! Якщо громадянство не знає всіх моїх писань, усеї праці мого життя, так повинно бодай знати, як я називаюся!...»

Я кивнув головою на знак, що погоджуюся з поетом.

Він додав піднесеним голосом: «Скажіть людям, що я називаюся не Іван Франко́, але Іван Фра́нко! Акцент на á – Фра́нко! Скажете?»

«Скажу!»

На цьому ми розійшлися і вже більше не бачились. Я й до нині не сповнив обіцянки, не дотримав слова, даного поетові.

Іван Франко.
Накладом Видавництва портретів.
Друк «Бібльос». Львів, 1920-ті рр.

Мене мучили різні сумніви — писати про це, чи ні? Я радився в людей, питав і поетового сина Тараса. Ніхто нічого певного мені не сказав.

Вкінці по 27 літах я прийшов до переконання, що повинен дотримати даного слова, та переказати громадянству бажання великого письменника.

Отже, сповняючи це бажання, пригадую, що поет сказав мені: «Я називаюся не Іван Франко́, але Іван Фра́нко!»

Кажуть люди, що знали поета, що під кінець свого життя, під впливом хвороби, він висловлював не раз чудернацькі думки, чудернацькі бажання.

Можливо, що й це бажання, спрямоване до мене, було трохи «чудернацьке». Не беруся про це судити, але стверджую, що великий поет і письменник мав право вимагати, щоб люди бодай знали, як він називався.

Маю вражіння, що поет бажав перейти до історії нашої літератури не під іменем Івана Франка́, але під іменем Івана Фра́нка. Може це й правильно!?

Львів, дня 1 червня 1939 р.

Іван ЮЩИШИН

Газета «Українські вісти». –
Львів, 5 червня 1939 р.

ГРАНІТ НАУКИ

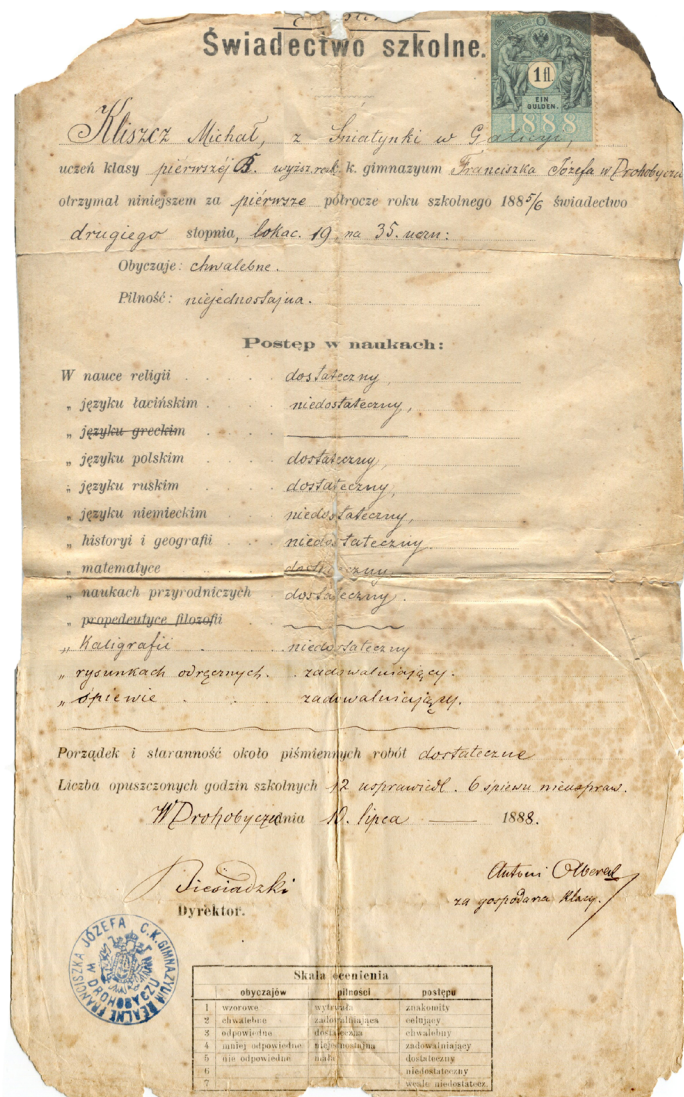
Вітання з Дрогобича. Гімназія.

Видавництво книгарні Я. Пільпля в Дрогобичі, 1910-ті рр.

Сьогодні серед численних навчальних закладів Дрогобича, кажучи сучасним сленгом, найкрутішим є Дрогобицький державний педагогічний університет ім. І. Франка. За бабці-Австрії – гімназія ім. Франц-Йосифа І; за Польщі – ім. короля Володислава Ягайла, за радянської влади – Дрогобицький державний педагогічний інститут ім. Івана Франка.

З плином часу дисципліни, які колись вивчали у навчальних закладах, змінювалися, тож цікаво, що студіювали наші предки. Покажемо у цьому плані є шкільне свідоцтво вищезгаданого навчального закладу за 1888 рік (польською мовою) з архіву автора, в якому відображена успішність Михайла Кліща зі Снятинки (Дрогобицький повіт) у першому півріччі 1885/6 шкільного року.

Предмети тоді поділялися на наукові та не-наукові. До перших належали наука релігії, чотири (!) мови (латинська, польська, українська, німецька), історія і географія, математика, природознавство, каліграфія, рисунок, співи. Успішність при їх вивченні оцінювалася за семибальною шкалою: чудово – відмінно – похвально – задовільно – достатньо – недостатньо – зовсім недостатньо. До других належали поведінка, старанність, а також акуратність і дбайливість при письмових роботах (!) і оцінювалися вони за п'ятибальною шкалою. Поведінка: взірцева – похвальна – відповідна – менш відповідна – невідповідна. Старанність: наполеглива – задовільна – достатня – нерівномірна – мала.

Михайла Кліща можна віднести до учнів із задовільною успішністю, однак з похвальною поведінкою. Згідно з критеріями оцінювання бачимо, що тоді досить прискіпливо ставилися до поведінки та старанності, **про які у сьогоднішніх вузах годі й згадувати.**

Такий предмет, як акуратність і дбайливість при письмових роботах даремно був введений у тодішню навчальну програму, він дав свої плоди, оскільки різноманітні документи тих часів, як правило, виконані на досить високому рівні.

Як бачимо, непримітний папірець, який колись був випадково знайдений серед паперового непотребу, може надати досить цікаву інформацію.

Володимир САДОВИЙ

ШІСТЬСОТЛІТТЯ МАГДЕБУРСЬКОГО ПРАВА В УКРАЇНІ

(мовою оригіналу)

Ледве чи хто на українських землях згадає за цей ювілей. І час не такий, і сама «славетна Майдеборія» занадто вже належить до історичних пережитків, щоби за неї згадувати в нашій напруженій добі. А цей ювілей тим часом вартий згадки. Безперечно, магдебурське право заняло видатне місце в культурній історії України хоч би вже своїм широким розповсюдженням, доказуючи з одного боку уміння українського народу приймати культурні впливи заходу, а з другого – самостійно їх перетворювати і вкладати власний зміст у загальні рамки.

Магдебурське право по наших містах почало розповсюджуватися ще за Галицько-Волинської держави. Є дані, що вже коло 1324 р. мав його Володимир. Але перша точна історична грамота говорить про надання німецького права місту Сянікові в 1339 р. Теж і далі на схід з'явилася західня самоуправа міст ще задовго до того, поки західні сусідські впливи могли досягти значніших розмірів.

Камянець-Подільський дістав її від князів Коріятовичів десь коло 1370 р., Київ, мабуть, у часах князя Омелька в половині XV віку.

Польські королі і великі князі литовсько-руські радо роздаровували т. зв. в скороченні «Майдеборію» ріжним містам, бо через піднесення їх сподівалися мати поміч проти щораз зростаючої потуги шляхти і магнатства. Не їх вина, що магнати мали досить сили, щоб опанувати і короля, і міста.

Питання, чому в нас не дійшло до такого розвитку міст, як у західній Європі, приходить до роз'яснення розвитком козацтва. В Європі все, що було серед згнобленого лицарями селянства живіше, енергійніше – втікало під охорону міських привілеїв. Міста зискували на силі та значенні і могли успішно змагатися зі шляхтою. В Україні, однак, під боком лежало багате на рибу, звіря й родючу землю Дике Поле і все, що в тодішнім суспільстві було активне й енергійне, а чулося покривдженем своєю долею, все це громадилося по степах, шукаючи щастя на татарських чамбулах. А міста розросталися кволо.

Магдебурське право робило з міст властиво півзалежні республіки, які жили власним життям, управляючись виборним війтом з кількома бургомистрами від поодиноких дільниць міста. Судові справи вершилися колегією лавників на підставі «Саксону», себто німецького збірника

Пам'ятний конверт, друкований з нагоди 500-річчя надання місту Дрогобичу Магдебурського права. Видавництво «Дивосвіт». Львів, 1996 р.

«Саксонське Дзеркало». Та тут, власне, і кінчались зовнішні німецькі форми, а починався український зміст. Мало яке місто в Україні мало у себе той «Саксеншпігель», посилаючись на які будь статті, чи параграфи його, судили лавники на свій лад, як їм підказували народні правні поняття з їх зрозумінням кожного злочину, лише як заподіяної шкоди. І мови не могло бути про переведення в життя усіх драконських правил німецького права, про тортури і страту на горло. Хіба одне місто на десять мало свого ката й позичало його іншим дуже нерадо, бо друге місто, роздобувши собі таку вартісну особу, пробувало перекупити його й залишити в себе. Нераз сам війт мусів іти в закладники за позиченого ката.

За королівської Польщі магдебурське право часто використовувалося проти міщанства. На підставі даних королем, або і яким магнатом привілеїв, мусили нераз навіть чисто українські міста, як от Стародуб, мати війтом католика. Та справа радикально змінилася за Гетьманщини. Вся влада по містах перейшла в руки місцевих патриційських родин, а напливовий елемент, жиди, чи росіяни, не мав ніякого впливу на міську адміністрацію; часом їм навіть заборонялося жити в місті, або провадити там торгівлю. Гетьмани шанували самоуправу та привілеї міст і вдовольнялися правом затвердження вибору війта. Таким чином і після упадку Гетьманства, магдебурське право залишилося, як гарантія панування українського елементу по містах. І треба сказати, що місцеві

міщани, як могли, боронили свої стародавні права.

Після того, як їх раз скасувала була Катерина II., вжили вони всіх заходів, щоби повернути їх назад і досягли свого за її наступника Павла. Під час походу Наполеона на Москву у 1812 р., виставило місто Київ добровільно власну пішу й кінну міліцію, а в нагороду просило царя надалі підтвердити йому магдебурські привілеї. У Сквирі відбувся у 1799 р. цілий бунт, коли то міський магістрат побив російських урядовців, що порушували привілеї горожан. Київський генерал-губернатор Беклешов признав потім ра-

цію міщанам. Коли безоглядний русифікатор Микола I скасував 1831 року німецьке право по містах України, то Київ ще чотири роки змагався за його удержання. Ще чотири роки на Спаса і Водохреща (міські київські свята) парадували цехи з корогвами й міська міліція у традиційних жупанах організовувала святочну пальбу. А після остаточної ліквідації міських свобод (1835) прийшла скоро русифікація...

І. М.

*Газета «Українські вісти». –
Львів, 12 червня 1939 р.*

РАХМАНСЬКИЙ ВЕЛИКДЕНЬ У ЛІШНІ

Був ще й такий, неофіційний Великдень. Він не позначений у жодному календарі, але залишився в народній пам'яті. Це свято прив'язане до християнського Великодня і припадає на четверту середу від Великодньої середи. У той день ніхто в с. Лішня, що біля Дрогобича, не працював, бо якби робив у полі, то, за повір'ям, опісля того сім років нічого б не родило. Селяни уникали будь-якої роботи у той день. Над ними висів тягар заборон.

Про це свято можна було почути багато різних несусвітніх історій, переказів і легенд. Ніби дуже-дуже давно вже був один кінець світу, тоді земля перевернулася, сонце почало світити з іншого боку. Більша частина тих стародавніх людей пропала. Тільки незначна кількість опинилася глибоко під землею, бо земля провалилася. Це були одні чоловіки і через те, що серед них жінок не було, їхня кількість не збільшувалася і вони живуть вічно. Тих людей без жінок називають рахманами. Вони цілий рік постять і важко працюють, довбаючи діри, намагаючись вилізти на світ Божий. Від важкої праці з них стікає солений піт, який виходить на поверхню землі соляними джерелами. Такі місця, пов'язані з рахманами, маємо в с. Нагуєвичях у Радичевому лісі, на Медвежі в Соляницях (солених джерелах) та у Долішньому кінці с. Лішні. Там, недалеко річки Бар, в сторону с. Старого Села є криниця без дна, яка називається «Жупа». З нею пов'язано багато легенд та переказів. Ніби давно якась велика пані, яка не мала жодного стримання, і їй було все одно, гнала на своїй бричці та хотіла проскочити через ту криницю. Коні із бричкою та панею провалилися і пропали в земних глибинах, як казали «пішли до

рахманів». Ці рахмани, а їх є ніби 12 покутників, моляться за нас грішних, аби врятувати світ від наступного кінця. Вони їдять один раз в рік. І це тоді, коли християни святкують свій Великдень і шкарлупу від освячених яєць кидають навмисно у потік. А він через три тижні донесе їх до рахманів. Тоді вони у середу святкують свій Великдень, а під землею б'ють рахманські дзвони. Пастушки із Новосівки (назва частини Лішні) і серед них автор переходили у той день на лівий берег річки Бар, щоб послухати рахманські дзвони. Біля кринички притуляли вуха до землі та слухали, навіть приходили дорослі. Кому вдалося почути передзвін рахманських дзвонів, вважалося, що буде у Бога щасливий.

Треба було бачити тих, які насправді у той момент були на висоті щастя! Ні в якому разі не можна було пхати прутик у цю криницю, чи вимірювати її глибину, бо вважали, що рахман може вхопитися за нього, щоби вилізти, і таким чином затягнути сміливця в інший світ. Можна було почути ще й таке. У давнину захланні люди копали цю криницю, бо хотіли багато солі. Докопалися аж до вікна, за яким сидів рахман. Він попередив людей: «Будь яка захланність приводить до нещастя». Не можна переходити межу розуміння. Ця віконна шиба є якраз тою межею. Але захланні люди не послушалися і розбили вікно. Вода ринула та затопила копачів. І так почався всесвітній потоп. Можна почути й інші легенди. Коли рахмани виберуться на світ Божий, тоді запанує спокій, два Великодні об'єднаються і запанує один закон.

Петро СОВ'ЯК